

УДК 39(= 161. 2)

Залізник Л. Л.

ДРЕВНЕРУССКАЯ ЧИ ДАВНЬОУКРАЇНСЬКА НАРОДНІСТЬ?

Статтю присвячено гострій дискусії, що точиться у наш час між прибічниками та супротивниками концепції давньоруської народності, започаткованій В. Мавродіним за доби пізнього сталінізму.

Вступ

Проблема давньоруської народності не є головною спеціальністю автора цих рядків. Потреба зайнятися нею виникла у зв'язку з роботою над темою «Походження українського народу», яку я розпочав 1993 р. [1]. Саме тоді під час чергового українського відродження було створено Інститут українознавства при Київському університеті ім. Т. Шевченка, куди мене запросили на половину ставки. Оскільки на основному місці роботи в Інституті археології НАНУ ось уже 40 років я займаюся археологією кам'яної доби та первісною історією України, довелося адаптувати свої наукові інтереси до потреб українознавства. Маючи певні напрацювання в галузі палеоетнології первісності, в якості планової наукової теми на новому місці роботи я обрав проблему україногенези. Робота у цій тематиці швидко переконала мене в правдивості відомої схеми етногенези східних слов'ян М. С. Грушевського, декларованої ним у статті 1904 р.

Нагадаю, що батько української історії виводив українців з раннього середньовіччя від праукраїнських племен антів [2]. За офіційною ж радянською версією українці родом з посттатарських часів. А у княжому Києві та у Південній Русі X–XIII ст. мешкали не українці на давньоруському етапі їх історичного розвитку, як вважав М. Грушевський та його прибічники, а окремий східнослов'янський етнос давньоруська народність. Аргументи на користь існування останнього на українських теренах у значеній час мені здалися непереконливими. А без скасування цього претендента на княжий період української історії поновити схему походження українців з раннього середньовіччя неможливо. Тому свої сумніви щодо історичної реальності ДРН у формулюванні радянських етнологів

40–60-х рр. XX ст. я висловив у численних статтях, перша з яких вийшла друком 1996 р. [3].

Значна частина цих публікацій мала науково-публіцистичний характер і вони були розраховані на широкі кола інтелігенції, а не на академічне середовище. Я робив це свідомо, бо інфікована радянськими ідеологемами українська історична наука повільно позбавляється радянської спадщини. Старше покоління вчених не схильне відмовлятися від того, що змушували писати замолоду. А молоді вчені не бажають псувати стосунки з метрами.

Не секрет, що багато хто в Україні дивиться на її минуле, сьогодення та майбутнє очима Москви та Петербурга. Тому ключові моменти української історії є полем перманентної боротьби українців з опонентами. Згадайте діаметрально протилежні оцінки голодомору, ОУН-УПА, постаті І. Мазепи. До числа ключових належить і проблема ДРН, що гнилою колодою лежить упоперек української історії, вкорочуючи її вдвічі, відбираючи в українців право на культурно-історичну спадщину княжого Києва на користь «Великої Росії». Тому всяка критика цього наріжного каменя «великорусской истории» викликає супротив численних симпатиків білокам'яної. Не дивно, що «творчі пориви» на захист ДРН в редакції кремлівських етнологів доби пізнього сталінізму знаходять у середовищі медієвістів незалежної України «повсякчасне моральне захоочення...авторитетних колег» [4]. У наш час ідеологічні релікти радянських часів на кшталт ДРН стоять на заваді об'єктивного вирішення проблеми україногенези.

Вихід з цього глухого кута пострадянської етнології, на нашу думку, лежить у зверненні до широкого загалу української інтелігенції та студентства з метою поновлення інтересу українців до забутої, але правдивої схеми етногенези схід-

них слов'ян М. Грушевського. Саме вона є наріжним каменем моєї концепції україногенезу. Тому критика радянської концепції ДРН в моїх працях не є самоціллю, а лише засобом затвердження ранньосередньовічної версії походження українців шляхом повернення до схеми етногенезу східних слов'ян М. С. Грушевського. До речі, мабуть, передчуваючи майбутню з'яву на світ концепції ДРН батько української історії писав: «Общеруської історії не може бути, як немає **общеруської народності**» [5].

Перш ніж перейти до відповідей на закиди відносно наукової неспроможності моєї критики концепції ДРН коротко окреслю власне бачення останньої. На моє глибоке переконання концепція ДРН була не науковою, а ідеологічною конструкцією створеною етнологами доби розвинутого сталінізму з метою перегляду історії східнослов'янських народів на користь великоросів. Оскільки на заваді стояла переконливо аргументована схема етногенезу східних слов'ян М. Грушевського [6] то концепція ДРН стала інструментом фізичного нищення не тільки згаданої схеми, а й прихильників. Сконструйовану без наукової дискусії і особливої аргументації ДРН позірно декларували як «спільну колицку трьох братніх народів», а насправді з моменту її виникнення вважали прямим попередником «великоруського народу и русской нации», за В. Мавродіном. Як слушно зауважив П. П. Толочко: «За 50–80-ті роки нашого століття теоретичний постулат рівності трьох східнослов'янських народів (щодо киеворуської спадщини) на практиці трансформувався в російський пріоритет. Вважалось цілком природним починати історію Росії від Київської Русі і політично небезпечним стверджувати те саме стосовно України» [7].

За допомогою штучної конструкції ДРН народження українців та білоросів відсунули у післятатарські часи, а великоросів (попри твердження В. Ключевського, що «великоросс вышел на арену истории только вместе с князем Андреем (Боголюбским – Л. 3.)», – навпаки опустили в добу постання Київської Русі. Адже, на думку фундаторів ДРН, саме тоді почалося її формування. Все це легітимізувало претензії російської держави (Московського царства, Російської імперії та її спадкоємця СРСР) на ті землі Київської Русі, які були етнічними територіями українців та білоросів. Виникнувши без наукової дискусії та серйозної аргументації за очевидної підтримки тоталітарної держави, концепція була типовим породженням сталінської ідеологічної машини.

Хто політизував та очорнив ДРН та її фундаторів?

Далеко не єдиним, але найнаполегливішим критиком моїх поглядів на ДРН як ідеологічну,

а не наукову конструкцію доби пізнього сталінізму останні вісім років була молодий історіограф Інституту історії НАНУ Н. Юсова. «Не ставлячи під сумнів ґрунтовність аргументів щодо спростування сутності положень концепції давньоруської народності, які наводить... Л. Залізник» [8], опонентка неодноразово висловлювалася стосовно історіографічних неточностей у моїй критиці концепції ДРН.

Зокрема, за Н. Юсовою [9] – критика ДРН Л. Л. Залізником неконструктивна, бо вона спрямована не «на креативний позитив..., оновлення та якісне перетворення» концепції ДРН, а на «огольне очорнення напрацювань попередників», що були її фундаторами та прибічниками. Л. Л. Залізник «шельмує концепцію і умови її виникнення», безпідставно звинувачуючи її «батьків і послідовників» у політизації проблеми ДРН. Однак «політизували концепцію компартійні ідеологи, а не вчені-фундатори», пише Н. Юсова [9]. В. Мавродін та інші «батьки-фундатори» ДРН, за Н. Юсовою, нібито не мали стосунку до політизації та ідеологізації свого дітища, а були такими собі «чистими», академічними вченими поза політикою. Чи це справді так?

Якось не віриться, що радянська партійна наука етнологія в часи розвинутого сталінізму могла існувати поза політикою та ідеологією. Це було просто неможливо, про що свідчать самі назви засадничих праць батька ДРН В. Мавродіна, з яких почалася історія концепції: «Формирование русской нации» чи «К вопросу о складывании великорусской народности и русской нации» [10]. Сама Н. Юсова наголошує [11], що у своїй праці В. Мавродін навіть відмовився від поняття «древнерусская народность» на користь терміна «русский народ».

Яка там «колицка трьох братніх народів» – «великорусская народность, русский народ, российская нация». Очевидно, що, починаючи зі згаданих праць 1945, 1947 р., В. Мавродін до самої смерті у 1987 р. вбачав у своєму дітищі прообраз «русской нации». Про це ж свідчать його останні публікації, наприклад, науково-популярна книжка 1988 р. «Происхождение русского народа». Напрацювання фундаторів ДРН сталінської доби створили підґрунтя для остаточного загарбання колишньої «спільної колицки» Великою Росією у брежнівську епоху. Це відверто декларували провідні офіційні історики СРСР: «російська централізована держава виступає спадкоємицею давньоруської» [12], або «соціально-політична спадщина Київської Русі була перебрана Великою Росією» [13]. Так, на час 1500-річного ювілею «матері городам руським» Києва у 1982 р. старший брат остаточного виштовхав молодших зі «спільної колицки», привласнивши останню.

То хто ж політизував концепцію ДРН і чи дійсно Л.Залізник безпідставно «шелъмує концепцію і умови її виникнення», «очорнює» «вчених-фундаторів» та їх послідовників, які, за Н. Юсовою, нібито були поза політикою?

Враховуючи сказане, ніякому «оновленню» концепція ДРН у формулюванні В. Мавродіна (як найдавніша фаза розвитку «российской нации») не підлягає, бо з моменту народження була рафінованим проявом «великорусского» шовінізму. Нагадаю, що постала вона в сталінські часи відповідними епосі методами на кістках прибічників згаданої схеми розвитку східного слов'янства М. С. Грушевського. Остання була фізично знищена разом з її батьком та його послідовниками як шкідливий для Москви прояв українського буржуазного націоналізму шляхом «шелъмування... і очорнення напрацювань попередників» (за Н. Юсовою), не без участі тих же «батьків та послідовників» ДРН.

Знищили і прихильників схеми М. Грушевського в Росії, зокрема школу академіка М. Покровського, який вважав «Київську Русь малоросійською», за що і поплатився. Про безпосередню участь у цьому знищенні батьків ДРН, що розчищали місце для свого дітища, свідчить прозора назва роботи В. Мавродіна 1938 р. «Искажение М. Н. Покровским вопросов истории образования русского государства» [14]. (До речі, дещо нагадує назву виступу Н. Юсової у Санкт-Петербурзі 2004 р. про «Искажение историографического процесса Л. Л. Зализняком» [15]). Отже, якщо вже щось і «оновлювати», то аж ніяк не шовіністичну концепцію ДРН, а знищену її кремлівськими прибічниками без будь-якої наукової дискусії схему етногенезу східних слов'ян М. Грушевського.

Разом з тим, я пристаю на заклик Н. Юсової конструктивно оновити напрацювання покоління сталінських етнологів і пропоную перейменувати давньоруську народність у давньоукраїнську. І не варто лякатися ультрапатріотичного звучання нового етноніма. Адже ось уже 60 років прихильники ДРН не обурюються виразним шовіністичним звучанням етноніма «древнерусская народность» як пряма попередниця «великорусской народности и российской нации» в редакції того ж В. Мавродіна.

Давньоукраїнська народність

Виникнення держави Русь з центром у княжому Києві, на мою думку, сприяли не тільки державній, а й певній етнічній консолідації підконтрольного столиці різномовного населення. Консолідуєчим центром була сама метрополія, зацікавлена в уніфікації підвладних різноетнічних регіонів для більшої міцності держави та зручності управління провінціями. Саме київсь-

кою метрополією за допомогою державної влади формувалася єдина державна ідеологія та історична концепція, спільна релігія, єдині культурні цінності, що поширювалися серед підлеглих державною мовою. Етнічній консолідації навколо княжого Києва та внутрішньої Русі сприяла уніфікація державного простору шляхом циркуляції в межах Русі представників роду Рюриковичів з боярами, дружиною, княжими чиновниками, духовенством. Ця державна еліта Київської Русі була носієм спільної політичної, духовної ідеології, а також культурних та етномовних стандартів, про що неодноразово у різній формі писали різні медієвісти [16].

Історія свідчить, що подібні процеси тією чи іншою мірою властиві усім багатонаціональним державам імперського типу, до яких належала і Русь X–XIII ст. Етнічна строкатість імперій постійно загрожувала їхній цілісності. Тому метрополія намагалася уніфікувати державний простір шляхом асиміляції різноетнічних підлеглих. Інструментом такої етнічної консолідації підкорених етносів навколо імперського центру були мова і культура панівного, імперського народу, які за допомогою спеціальних адміністративних, освітніх, ідеологічних, демографічних, поліцейських та військових заходів часто примусово насаджувалися у підкорених провінціях. Історія України, Казахстану або Латвії в складі Російської імперії дає яскраві приклади такого тиску етнокультури панівного етносу на автохтонів провінцій.

Імперський Рим насаджував латинську мову та культуру в завойованих провінціях Європи. Внаслідок їх латинізації багато автохтонних етносів Європи засвоїли латину, яка в провінціях поступово трансформувалася в мови іспанців, португальців, французів, румун. Подібними методами Англійська імперія насаджувала в завойованих провінціях англійську мову і культуру, Французька імперія – французьку, Іспанська – іспанську, Китайська – китайську, Російська – російську.

Цей універсальний закон накидання завойованим народам мови та культури панівного етносу метрополією властивий усім державам імперського типу. Отже, він очевидно діяв і в середньовічній імперії Русь, метрополією якої був княжий Київ та прилеглі території Південної Русі (Мала Русь).

Неодноразово доводилася давньоукраїнська етнічна специфіка Південної Русі X–XIV ст. [17]. Численні лінгвістичні дослідження неспростовно свідчать, що Південна Русь, в тому числі княжий Київ X–XIII ст., говорили давньоукраїнськими діалектами [18]. До цього висновку ще на початку XX ст. дійшов відомий лінгвіст А. Кримський: «Мова Надніпрянщини та Черво-

ної Русі XI віку – цілком рельєфна, певно означена, яскраво-індивідуальна лінгвістична одиниця; і в ній аж надто легко й виразно можна пізнати прямого предка сьогочасної малоруської мови, бо ж вона має вже в собі величезну частину сьогочасних малоруських особливостей» [19].

Таким чином, маємо вагомий підстави стверджувати, що давньоукраїнська етнічна специфіка Південної Русі насаджувалася княжим Києвом у колонізованих лісових провінціях півночі Східної Європи. Сам В. В. Мавродін визнавав, що «мати городам руським» Київ став центром етнокультурної консолідації різних етнічних груп Русі. Київський діалект «висунувся в якості загальноруської мови» і ліг в основу міського «койне» усієї Русі, яким говорили мешканці давньоруських міст [20].

Про єдину літературну мову, що склалася в княжому Києві і поширилася по всій Русі, писав відомий український палеограф С. О. Висоцький [21], який наголошував на нівелюючому впливі київської мови та київської писемності на мову регіонів Русі. Саме цим пояснюється велика кількість лексичних, фонетичних, синтаксичних українізмів у мові Новгороді, Володимиро-Суздальського князівства. На українізми в мові новгородців звернули увагу історики та лінгвісти ще у XIX ст. Зокрема, М. І. Костомаров писав: «Коли я вперше почув новгородське наріччя, то прийняв співбесідника за малороса, який силиться говорити по-великороськи».

Велику кількість паралелей новгородських говорів з мовою Південної Русі демонструють численні берестяні грамоти з розкопок у Новгороді [22]. Їх аналізує в монографії 2005 року академік П. П. Толочко [23]. Це не тільки численна українська лексика (паробок, кожух, діжа, стрій, жито, сором, тин, гребля тощо), але й деякі південноруські фонетичні особливості (закінчення на -ові, -еві іменників чоловічого роду давального відмінку однини тощо) в мові новгородців XI–XIV ст. П. П. Толочко [24] наводить фразу з Новгородського літопису, яка при передачі її українським алфавітом звучить цілком по-українськи: «Князі всі за мене поручаться».

Показово, що після розпаду Київської Русі й втрати Києвом контролю на своїми колишніми провінціями кількість українізмів у мовах новгородців, суздальців, полочан суттєво зменшується. Однак і в наш час лінгвісти трактують фрикативне «г» у словах «бог», «господин» у російській мові як релікти впливу Київської метрополії на мову Новгороді, Суздаля, Володимира в X–XIII ст.

Отже, крім консолідуючих давньоруську спільність державно-політичних факторів (єдині адміністративна система, правляча династія, церква, офіційна мова, економіка, державна ідео-

логія тощо), був також етнічний чинник. Мається на увазі давньоукраїнська мовна та етнічна специфіка, що накидалася Київською метрополією населенню колонізованих провінцій. Як стародавній Рим латинізував свої європейські провінції, так княжий Київ насаджував руську (давньоукраїнську) мову і культуру у підвладних регіонах лісової смуги Східної Європи.

Аналогічні процеси в значно більших масштабах відбувалися в Російській імперії протягом останніх століть. Російська етномовна специфіка набула статусу державної і адміністративним шляхом поширювалася серед підкорених народів імперськими Москвою та Петербургом. Спираючись на неї, радянські партійні етнологи навіть проголосили народження окремого радянського народу. Однак після розпаду СРСР такого не виявилось, бо з'ясувалося, що етнічна специфіка радянської людини суттєво не відрізняється від власне російської, часто в її провінційній версії.

Щось подібне маємо і з давньоруською народністю, яка, на думку її прибічників, консолідувалася навколо Київської метрополії внаслідок її політичного, адміністративного, духовного, культурного впливу. Як це відбувалося в імперіях усіх часів і народів, етномовна специфіка народу імперської метрополії (в нашому випадку Південної Русі) набула певною мірою державного статусу і адміністративно насаджувалася в підкорених провінціях.

Щоб запобігти непорозумінню зазначу, що державною (літературною) мовою Русі була не безпосередньо південноруська, а трансформована під її впливом староболгарська, отримана Руссю з Балкан разом з кириличним алфавітом та перекладом Святого Письма.

Як вже говорилося, В. В. Мавродін стверджував, що київський діалект став основою давньоруської мови, якою спілкувалися мешканці давньоруських міст. А знаний російський археолог-медієвіст В. В. Седов саме міста вважає осередками давньоруської народності, яка нібито розпалася через нищення давньоруських міст татарами [25]. Отже, якщо давньоруська єдність X–XIII ст. (в даному випадку не важливо народність чи держава) і мала спільну етномовну специфіку, то вона була південноруською, тобто праукраїнською. Вона поширювалася з Київської метрополії на підкорені провінції за тими ж принципами, за якими латинська мова та культура поширювалися в Римській імперії, англійська – в Англійській, іспанська – в Іспанській, російська – в Російській і т. д. Процес етнічної консолідації Русі давньоукраїнським Києвом, розпочавшись десь у X ст., загальмувався в добу феодальної роздробленості й остаточно перервався з розпадом Київської Русі в XIII ст. Праукраїнська Південна Русь втратила контроль над

лісовою північчю Східної Європи, де почали формуватися білоруський, псково-новгородський, російський етноси.

Щось подібне сталося з Російською імперією на радянському етапі розвитку. Етнічна консолідація метрополією імперії шляхом насадження в її національних провінціях російської мови та культури (русифікація) перервалася або суттєво загальмувалася з розпадом СРСР.

Повертаючись до закиду Н.Юсової на мою адресу, що я «огульно» і «неконструктивно» відкидаю «напрацювання попередників», не бажаючи «оновлювати і якісно перетворювати» концепцію ДРН [26], пропоную оновити її, змінивши в назві етнонім «древнерусская» на «давньоукраїнська». З огляду на сказане вище і не зважаючи на дещо ультрапатріотичне звучання запропонованого нового етноніма, останній, на мою думку, більше відповідає історичним реаліям X–XIII ст. ніж його попередник у редакції В. Мавродіна.

Таким чином, я не заперечую наявність етноконсолідаційних процесів навколо київської метрополії у X–XIII ст., Однак відкидаю офіційну радянську версію цієї консолідації. ДРН не існувала ні в модифікації окремого східнослов'янського етносу «спільної колиски трьох братніх народів», ні, тим більше, у формі попередника «русской нации». Натомість навколо Київської метрополії формувалася давньоукраїнська народність. На її периферії і під її безпосереднім впливом на автохтонів підвладних Києву провін-

цій почали формуватися білоруси, псково-новгородці, росіяни. Це відбувалося за універсальними принципами, які зумовили формування під впливом римської метрополії романської групи народів (іспанців, португальців, французів, румунів); під впливом імперського Мадриду іспаномовних етносів Латинської Америки, під впливом англійської метрополії англомовних американців, австралійців, новозеландців.

Іншими словами, як Рим романізував завойовані провінції, накидаючи їм власну культурно-лінгвістичну специфіку, так праукраїнський княжий Київ поширював свою південноруську етномовну специфіку на контрольовані ним регіони та етнічні групи Східної Європи. Оскільки давньоруська народність консолідувалася внаслідок насадження Київською метрополією в підвладних провінціях південноруської (давньоукраїнської) етномовної специфіки, то давньоруська народність за своїм етномовним змістом по суті була давньоукраїнською. На відміну від фундаторів та прихильників ДРН, що вбачали в ній то окремих східнослов'янський етнос, то першу фазу розвитку великоросів, під давньоукраїнською народністю я маю на увазі не окремих етнос, а давньоруський етап розвитку українців, якому передувала племінна фаза україногенези раннього середньовіччя.

Саме такий шлях «націленого на креативний позитив... оновлення і якісного перетворення» ДРН я пропоную у відповідь на заклик Н. Юсової.

1. Залізняк Л. Л. Нариси стародавньої історії України. – К., 1994.; Залізняк Л. Л. Походження українського народу / Л. Л. Залізняк // Матеріали до української етнології. – Вип. 1(4). – К., 1995. Залізняк Л. Л. Походження українського народу / Л. Л. Залізняк. – К., 1996а.
2. Грушевський М. С. Анти / М. С. Грушевський // Записки НТШ. – Львів, 1988. – Т. XXI. – Кн. 1. 4. Грушевський М. С. Звичайна схема «русської» історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства / М. С. Грушевський // Статті по славяноведенню. – СПб, 1904.
3. Залізняк Л. Л. Давньоруська народність: імперський міф чи історична реальність / Л. Л. Залізняк // Пам'ять століть. – 1996б. – № 2; Залізняк Л. Л. Етногенез українців, білорусів та росіян / Л. Л. Залізняк // Пам'ять століть. – 1997б. – № 4. – С. 2–13; Залізняк Л. Л. Де, як і коли виникла давньоруська народність / Л. Л. Залізняк // Пам'ять століть. – № 6. – 1998; Залізняк Л. Л. Первісна історія України / – К., 1999а; Залізняк Л. Л. Давньоруська народність. Історія проблеми / Л. Л. Залізняк // Наукові записки НАУКМА. – Т. 9. – Ч. 1. – К., 1999 б; Залізняк Л. Л. Проблеми україногенези : чи застаріло «застаріле» ? / Л. Л. Залізняк // Вісник НАНУ. – 1999в. – № 7; Залізняк Л. Л. Якщо росіяни лехіти, то чи була давньоруська народність ? / Л. Л. Залізняк // Наукові записки НАУКМА. – 2000. – Т. 18; Залізняк Л. Л. Проблема етногенези українців з позиції сучасної європейської етнології / Л. Л. Залізняк // Магістеріум. Археологічні студії. – К., 2001а. – С. 49–56; Залізняк Л. Л. Давньоруська народність: нова версія старого міфу / Л. Л. Залізняк // Етнічна історія народів Європи. – Київ, 2001б. – Вип. 9. – С. 12–21; Залізняк Л. Л. М. Ю. Брайчевський і походження слов'янських народів / Л. Л. Залізняк // Михайло Брайчевський. Вчений і особистість. – К., 2002а. – С. 67–83; Залізняк Л. Л. Чи скресла крига давньоруської народності над Київською Руссю? / Л. Л. Залізняк // Магістеріум. – Вип. 11. – Археологічні студії. – К., 2003. – С. 82–94; Залізняк Л. Л. Від склавинів до української нації. – К., 1997а; Залізняк Л. Л. Від склавинів до української нації / Л. Л. Залізняк – К., 2004а. – С. 78–93; Залізняк Л. Л. Походження українців в лещатах імперських міфів / Л. Л. Залізняк // Магістеріум. Археологічні студії. – 2005. – Вип. 20. – С. 94–100; Залізняк Л. Л. Походження українців очима науковців, політиків та фантастів / Л. Л. Залізняк // Збірник наукових праць НДІУ. – 2007. – Т. XV. – С. 223–241; Залізняк Л. Л. Походження українців: між наукою та ідеологією / Л. Л. Залізняк. – К. : Темпора, 2008. – 104 с.
4. Юсова Н. «Давньоруська народність»: (1930-ті – перша половина 1940-х рр.) / Н. Юсова. – К., 2006. – С. 16, 17.
5. Грушевський М. С. Звичайна схема «русської» історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства / М. С. Грушевський // Статті по славяноведенню. – СПб, 1904.
6. Там само.
7. Толочко П. П. Від Русі до України / П. П. Толочко. – К., 1997.
8. Юсова Н. «Давньоруська народність...» – С. 43.
9. Юсова Н. Як «скресла крига» над «искаженими» дискурсами «професіоналів» / Н. Юсова // Український історичний збірник. – К., 2008. – Вип. 11. – С. 447.

10. Мавродин В. В. К вопросу о складывании великорусской народности и русской нации // В. В. Мавродин // Советская этнография. – 1947. – №4. – С. 84–103; Мавродин В. В. Формирование русской нации / В. В. Мавродин // Всесоюзное общество по распространению политических и научных знаний. – Ленинград, 1947.
11. Юсова Н. Як «скресає крига»... – С. 457.
12. Пашуто В. Т. Давньоруська спадщина і історична доля східного слов'янства / Пашуто В. Т. // Український історичний журнал. – 1982. – № 4.
13. Федосєєв П. Н. Київська Русь та її роль в історичній долі народів СРСР / Федосєєв П. Н. // Вісник Академії Наук Української СРСР. – 1982. – Ч.8. – С. 5.
14. Мавродин В. В. Искажение М. Н. Покровским вопросов истории образования русского государства / Мавродин В. В. // Ученые записки ЛГУ.– Сер. Ист. науки.– 1938. – Вып. 1. – № 19. – С. 163–185.
15. Юсова Н. Проблема генезиса концепции о древнерусской народности современной украинской историографии: искажение историографического процесса Л. Л.Залізняка / Н. Юсова // История науки и техники. Сборник трудов четвертой Международной молодежной научной конференции. – СПб., 2005 – Т. IV. – С. 32–36.
16. Толочко О.П. Воображенная народность / О. П. Толочко // Ruthenica. – К., 2002. – С. 112–117.
17. Чубатий М. Князя Русь – Україна та виникнення трьох східнослов'янських народів / М. Чубатий. – Нью-Йорк, 1964. Залізняка Л. Л. Нариси стародавньої історії України / Л. Л. Залізняка. – К., 1994. – С. 136–151; Залізняка Л. Л. Давньоруська народність : нова версія старого міфу / Л. Л. Залізняка // Етнічна історія народів Європи. – К., 2001б. – Вип. 9. – С. 12–21. Залізняка Л. Л. Від склавинів до української нації / Л. Л. Залізняка. – К., 2004а. – С. 94–145.
18. Півторак Г. Українці. Звідки ми і наша мова / Г. Півторак. – К., 1993. – С. 173; Півторак Г. Коли ж виникла українська мова ? / Г. Півторак // Історія української мови. – К., 1996. – С. 274; Тараненко О. Мова Київської Русі: вузол історико-лінгвістичних і політико-ідеологічних проблем / О. Тараненко // Історія української мови. – К., 1996. – С. 280–286.
19. Кримський А. Українська мова, звідки вона взялася і як розвивалася / А. Кримський // Шахматов О., Кримський А. Нариси з історії української мови. – К., 1922.
20. Мавродин В. В. Образование древнерусского государства / В. В. Мавродин. – Л., 1945. – 40 с.
21. Высоцкий С. А. Средневековые надписи Софии Киевской XI–XVII вв. / С. А. Высоцкий – К., 1976.
22. Янин В. Л., Залізняка А. А. Новгородские грамоты на бересте : из раскопок 1977–1983 годов. / В. Л. Янин, А. А. Залізняка. – М., 1986.
23. Толочко П. П. Древнерусская народность / П. П. Толочко. – СПб., 2005. – С. 160–170.
24. Там само. – С. 167
25. Седов В. В. Древнерусская народность / В. В. Седов. – М., 1999. – 316 с.
26. Юсова Н. Як «скресає крига»... – С. 447.

L. L. Zaliznyak

THE OLD RUSSIAN OR THE OLD UKRAINIAN NATIONALITY?

The article is dedicated to the burning discussion between adherents and opponents of the Old Russian nationality conception, which takes place in our days. This conception was developed by V. Mavrodin in the period of late Stalinism.

УДК 947.7 «653»(=161)

Лебедєва О. В.

ПРОБЛЕМА ЕТНОГЕНЕЗУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В ПРАЦЯХ Л. ЗАЛІЗНЯКА

Статтю присвячено вивченню проблеми етногенезу українців у працях Леоніда Залізняка, який переконливо доводить наукову обґрунтованість ранньосередньовічної концепції походження українців та важливість її утвердження в українській науці, освіті та суспільній свідомості.

Наукове вирішення питання походження українського народу допоможе українцям відстояти свою історичну спадщину та дасть змогу збудувати повноцінну модерну націю, яка матиме яскраво виражену національну самосвідомість.

В основі будь-якої концепції етногенезу українців мають бути беззаперечні факти, які підтверджуються даними історичної, археологічної, етнологічної, антропологічної та лінгвістичної наук, а усі висновки – суворо аргументовані.